

Слід також зазначити, що значення автомобільного та залізничного транспорту у транспортуванні імпортованих вантажів до нашої країни повинно зростати і у комбінованих перевезеннях: як доповнюючих до морського транспорту. До того ж, доставка певної частини імпортованих товарів, насамперед готових харчових продуктів та вартісного обладнання, може бути зорієнтована на авіатранспорт.

Дослідження транспортної характеристики зовнішньої торгівлі країни з метою визначення потреб у її транспортному забезпеченні повинно включати і аналіз динамічних зрушень у географічній і товарній структурі експортних та імпортованих товаропотоків, що дозволить виявити сегменти національного ринку транспортних послуг, до яких потрібно застосовувати заходи пріоритетного розвитку. З огляду на структурні зрушення у географії та товарній структурі зовнішньоторговельних потоків України, очевидно, що їх транспортне забезпечення повинно характеризуватись збільшенням автомобільного та повітряного транспорту та зміщенням акценту із залізничних перевезень на доставку вантажів морем.

Висновки. Отже, характеристика зовнішньої торгівлі України з точки зору її транспортного забезпечення свідчить, перш за все, про позитивну динаміку, що зумовлює потребу у нарощенні обсягів перевезень експортних та імпортованих вантажів. Особливості географічної структури вітчизняного експорту та імпорту товарів визначають пріоритетні позиції залізничного, морського та автомобільного транспорту у їх транспортуванні. Така ситуація підтверджується і спеціалізацією українських експортних потоків на масових вантажах. Вагоме місце автомобільний та повітряний транспорт повинні посідати у транспортуванні імпортованих товарів, серед яких збільшується питома вага високотехнологічної готової продукції.

Джерела та література:

1. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами за 1998-2010 рр. : [Електронний ресурс] / ред. О. Г. Осауленко; Держ. ком. статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Експорт, імпорт і транзит вантажів за 2007 рік : стат. бюлетень / Держ. ком. статистики України. – К. : ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2008. – 98 с.; Зовнішня торгівля України товарами за 2008 рік : [Електронний ресурс] : експрес-вип. / ред. О. Г. Осауленко; Держ. ком. стат. України. – К., 2009. – № 24. – 22 с. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2009/0209/24_pdf.zip.
3. Зовнішня торгівля України товарами за 2010 рік : [Електронний ресурс] експрес-вип. / ред. О. Г. Осауленко; Держ. ком. стат. України. – К., 2011. – № 25. – 11 с. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2009/0209/24_pdf.zip.
4. Назаренко В. М. Транспортное обеспечение внешнеэкономической деятельности / В. М. Назаренко, К. С. Назаренко. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2000. – 508 с.
5. Экономика и организация внешнеторговых перевозок : учеб. / под ред. К. В. Холопова. – М. : Юрист, 2000. – 684 с.

Хмара М.П.

УДК 339.923.061.1 ЄС: 330.341.1

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНІ КЛАСТЕРИ У ПІДВИЩЕННІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження. Створення інноваційно-технологічних (високотехнологічних) кластерів є новою формою об'єднання підприємств та організацій, що зумовлюється глобалізаційними тенденціями розвитку світової економіки (глобальної економіки). Високотехнологічний кластер становить унікальну комбінацію фірм та організацій, які інформаційно-технологічно пов'язані між собою та географічно локалізовані. Їхня діяльність спрямована на розширення техніко-технологічних можливостей учасників та підвищення рівня економічного розвитку пріоритетних видів виробництва.

Об'єктом дослідження є особливості становлення та функціонування високотехнологічних кластерів у світовій економіці.

Предмет дослідження - теоретичні питання формування та функціонування високотехнологічних кластерів в Україні.

Виникла необхідність наукового осмислення суті кластеру з позицій цілісної системи знань про їх формування, функціонування та управління. Дослідження в сфері кластеризації спираються на фундаментальні роботи відомих вчених-економістів, наприклад А. Вебера і його теорію промислової дислокації [22] та теорію “індустріальних округів” А. Маршалла [19]. Це були перші спроби пояснити економічну природу кластерів відомими економістами. Але деякі вчені-дослідники кластерів знаходять ще більш глибокі коріння даного явища, наприклад, праця Вон Тумена .

Французький вчений Франсуа Перру, автор теорії полюсів зростання та основоположник теорії регіонального зростання, стверджував, що для того щоб зрозуміти джерела економічного зростання і змін, аналітики повинні акцентувати свою увагу на ролі галузей промисловості, які швидко розвиваються, на тих галузях, які домінують над іншими секторами завдяки своїм великим розмірам, значному ринковому потенціалу або своїй провідній ролі в інноваціях [18]. Інший відомий економіст Дарвент вважав, що галузі, які розвиваються швидкими темпами становлять собою так звані “полюса зростання” [13], які здатні залучати в сферу свого впливу інші фірми, визначати коло їх інтересів або управляти іншими структурами та ресурсами економіки.

Але сучасний інтерес до кластерів виник завдяки дослідженню професора Гарвардської бізнес-школи Майкла Портера, викладені в книзі “Конкурентні переваги націй” (1990). М. Портер ввів в економічну

літературу визначення “кластера”: “Кластер - це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов’язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов’язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств з стандартизації, торговельних об’єднань) у визначених областях (регіонах), що конкурують, але разом з тим ведуть спільну роботу” [7, с.206]. Високотехнологічний кластер являє собою систему тісних зв’язків між фірмами, їхніми постачальниками й клієнтами, а також інститутами знань, що сприяють появі інновацій [14, с. 85].

Ця дифузія активізувала жваві дискусії серед вчених-економістів сучасності. Науковими дослідженнями створення, розвитку та ефективності функціонування нових територіально-виробничих систем в умовах глобалізації економіки займаються науковці та спеціалісти багатьох країн світу. Багато вчених в своїх дослідженнях намагалися дати наукове обґрунтування утворенню та розвитку кластерів.

Дослідження Е. Бергмана, Е. Фезера: ідентифікація і оцінка діяльності кластерів; М. Енрайта, С. Розенфельда: теорія промислової інтеграції і організації виробничих сил; Б. Мільнера, Е. Тоффлера: теорія промислової, регіональної і науково-технічної політики; [4] Де Брессона, Л. Кемені, Ж.-Л. Поже, Г. Постла, В. Прайса, Л. Пуллола, Т. Роеланта, М. Стейнера, М. Тодаро, И. Толенадо, П. Фішера, М. Фельдмана, Дж. Хертога, П. ден Хертага, І. Хорвата, Х. Шреплера, В. Шройдера, Й. Шумпетера та ін. обґрунтовували, спираючись на практичний досвід формування кластерів. В свою чергу С. Розенфельд дослідив роль розміру та рівня зайнятості в кластерах, розходження кластерів та мереж. [21, с.12] Ошагнессі критикував М. Портера за те, що він не врахував вплив соціального середовища та культури при впровадженні кластерів.

В свою чергу Е. Янг Лоуренс зазначає: “Кластери фірм - це групи компаній розміщених поряд. В окремих випадках такі скупчення утворюють групи компаній, що належать до однієї і тієї ж галузі”. [3, с.3] В умовах формування кластерної системи важливим є встановлення взаємозв’язку між факторами й результатом, тому виникає необхідність застосування кореляційного підходу. Кореляційна концепція Е. Лімера ґрунтується на розгляді кластерів з високим рівнем кореляційного експорту при аналізі торгівлі на національному рівні [6]. Праця Л.Г. Метсона звертає увагу на різні форми взаємозв’язку між фірмами кластеру [20].

Необхідність створення технологічних зв’язків між галузями й секторами економіки для реалізації їхніх потенційних переваг інтерпретується у “фільєрному” підході французьких вчених І. Толенадо та Д. Соле. Вони використали поняття “мережева” (від фр. filet) для аналізу груп технологічних секторів. Формування “фільєрів” ототожнювалось із залежністю одного сектору від іншого на науково - технологічному рівні [6]. “Фільєри” є більш вузькою інтерпретацією кластера, тому що вони ґрунтуються на одному із критеріїв виникнення кластера - лише на необхідності створення науково - технологічних зв’язків між галузями та секторами економіки для реалізації їх потенційних переваг та можливостей.

Також кластерний підхід широко використовується в розробках шведських науковців - теоретиків. Їх кластерна теорія формується на структурі національної економіки, на вивченні взаємозв’язків великих шведських багатонаціональних корпорацій. Кластери шведської економіки базуються на тезі вченого Е. Дахмена “про блоки розвитку” [12]. Основою розвитку конкурентного успіху за Е. Дахменом є наявність зв’язку між здатністю одного сектору розвиватися та здатністю забезпечувати прогрес в іншому. Розвиток має відбуватися поетапно або за “вертикаллю дій” у межах однієї галузі, пов’язаної з іншими галузями, що забезпечить можливість створення конкурентних переваг для цієї галузі.

Найбільш сучасні теорії розвитку конкурентоспроможності на основі кластерів розроблені В. Фельдманом. Переваги даної теорії полягають у тому, що вони засновані на великих емпіричних дослідженнях диверсифікованих форм бізнесу у різних країнах світу [16]. Сутність теорії полягає в наступному: диверсифікованість часто потребує наявності матриці “витрати-випуск” або контактів між галузями, що пов’язані відносинами поставки та придбання. Це погоджується з механізмами, які ведуть до утворення кластерів. Найбільш життєздатні кластери інноваційної активності або високотехнологічні кластери формуються на основі диверсифікованості.

В свою чергу, теорія високотехнологічних кластерів або промислових груп розглядалась в роботах американського вченого М. Енрайта (1990), (1996), що створив теорію “регіонального кластера”. Відповідно до теорії М. Енрайта, конкурентні переваги створюються не на національному рівні, а на регіональному, де головну роль грають історичні передумови розвитку регіонів, розмаїтість культур ведення бізнесу, організації виробництва й отримання освіти. Вчений, відзначив, що кластеризація спостерігається навіть у підсекторах, про які не подумаєш як про предмет кластеризації, наприклад, таких, як телемаркетинг та обробка кредитних карток. М. Енрайт зазначає зв’язок просторової кластеризації з теоріями бізнес-екстерналій, агломеративної економіки, трудових об’єднань та переливів економіки [6]. На нашу думку, саме регіональні кластери потребують цілеспрямованої підтримки державних структур та дослідницьких організацій.

Німецький експерт по інноваційно-інвестиційній політиці закордонних країн П. Фішер пропонує, замість “точок зростання” центри кристалізації - групи взаємозалежних галузей, що мають високий ринковий потенціал, тобто підприємства які об’єднуються по галузевій ознаці. Конкретна галузь, що залучає інвестиції, не може розглядатися окремо від інших та повинна розвиватися усередині кластера вертикально взаємозалежних секторів.

Більшість науковців, які аналізують сутність, функції, принципи та характер кластерної динаміки або розвитку, наголошують, що ключовою конкурентною перевагою кластерів є організація інтерактивної системи циркуляції знань (економіки знань). На думку американської дослідниці А. Саксеніан ефективна

система інноваційного взаємозбагачення учасників кластера виступає ключовим фактором глобального інноваційного лідерства Силіконової долини в США. Автор концепції регіональних інноваційних систем Ф. Кук підтверджує наявність позитивної взаємодії між географічною близькістю підприємств кластерів та ефективністю трансферу технологій та інновацій між компаніями кластера. [11]

На відміну від представників європейської економічної школи (Е. Лімер, Д. Соле, І. Толенадо та ін.), М. Портер привів доказ, чому економіку варто розглядати через призму кластерів, а не через традиційне групування компаній по галузях. Кластерна система краще взаємодіє з характером конкуренції й джерелами досягнення конкурентних переваг, а також краще, ніж галузі, охоплює важливі зв'язки, взаємодоповнюваність між галузями, маркетинг, розуміння вимог замовників, поширення технологій, навичок і інформації.

Ми вважаємо, що одним з найбільш значних та структурованих підходів є точка зору Е. Бергмана та Е. Фезера, які були викладені вченими в роботі "Індустріальні та регіональні кластери" (1999). Тому що, автори визначають п'ять основних теоретичних концепцій, які підтримують кластерну теорію:

1. Зовнішні економіки;
2. Інноваційне середовище;
3. Кооперативна конкуренція;
4. Міжфірмова конкуренція;
5. Залежність шляху [15].

Із теорією кластерів також взаємопов'язані теорії, що виникли переважно в 90-х роках ХХ ст.. На нашу думку, науковий інтерес становлять наступні теорії:

– *полюсів зростання й структур з прямими та зворотними зв'язкам*, де наголошується на формування галузей, пов'язаних з іншими галузями;

– *економіки агломерацій*, де акцент зроблено на мінімізації витрат і спеціалізації, що можливо завдяки широкому ареалу місцевого ринку, а також на перевазі локалізації агломерацій поблизу сфери діяльності;

– *економічної географії*, де увагу приділено географічній концентрації підприємств певної сфери;

– *економіки міської місцевості й регіону*, де наголошено на формуванні міських агломерацій, що відображається на інфраструктурі, комунікаційних технологіях, доступності інвестицій, різноманітності промислових можливостей, а також ринках, доступних у міських регіонах з високою концентрацією. [1, с.8-9]

Науковий інтерес викликають роботи П. Дерінгера та Д. Теркла. Вчені провели детальний аналіз характерних для діяльності кластерів тенденцій, наприклад, маркетинг ніш, сполучення цивільної відповідальності і конкурентної боротьби та обґрунтували головні рушійні сили промислової кластеризації. Серед них заслуговують на увагу наступні: стратегічні та оперативні ділові можливості міжфірмових альянсів специфічного типу; традиційний регіональний фактор ринкових переваг (пули ринків праці, місцеві джерела майстерності та унікальних талантів); специфічна роль некомерційних інститутів, таких як університети, коледжі, торгові союзи та професійні асоціації [8, с.90].

Ідеї М. Портера - теорія внутрішнього економічного зростання, тобто кластерна теорія, А.Вебера, А. Маршалла, а також роботи Й. Шумпетера, М. Енрайта, Де Брессона, Фукс - Вільямса, С. Розенфельда, Скотта та інших зарубіжних спеціалістів, на нашу думку, стали теоретичним ядром, яке дає можливість пояснити динаміку кластерів та обґрунтувати логічність та законність політики кластеризації економіки [7,19, 22].

Питаннями формування та розвитку кластерів також займалися українські теоретики та практики, як Ю. Бажал, Є. Безвужко, І. Брижань, С. Бушуєв, М. Войнаровський, В. Воропаєв, В. Воротін, М. Долішній, С. Дорогунцов, С. Куніцин, С. Москвін, С. Мочерний, М. Петрушенко, В. Пила, К. Пойченко, Д. Стеченко, С. Соколенко, С. Сутирін, В. Чевганов, О. Чмир, А. Юданова та ін.. В російській економічній науці відомі роботи М. Афанасьєва, Л. Мясникової, С. Сутиріна. [10, с.323] Основну увагу в цих дослідженнях зосереджено на особливостях діяльності кластерів у промисловості та ефективності створення їх у сфері послуг.

Теоретичні аспекти державного управління кластерними структурами, формування конкурентоспроможних кластерів та впровадження ефективного механізму управління регіоном знайшли своє відображення у публікаціях А. Александрової, І. Запатріної, О. Кучеренка, А. Міграняна та інших. В Україні проблемами кластеризації займаються науково-дослідницькі організації та державні установи: Міжнародна фундація сприяння розвитку, Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки, окремі структури Європейської економічної комісії, ООН та ЄБРР, основним напрямком дослідження яких є розробка теоретичних та методологічних основ створення й розвитку кластерів конкурентоспроможності в сучасних умовах розвитку економіки України. [5, с.54]

Вітчизняні дослідники визначають, що кластер - це нова форма галузево-територіальних об'єднань є ефективною формою організаційного забезпечення інноваційного розвитку територіально - господарського комплексу. Провідний фахівець з дослідження кластерів С. І. Соколенко вважає, що членство підприємств у кластерних структурах може збільшити рівень інновацій фірм. В свою чергу, А. Асаул доводить, що серед основних принципів інтеграції підприємств у територіально-виробничі комплекси (кластери) є формування єдиного інноваційного простору.

Вчений-економіст В. Чужиков, дослідивши генезис кластерів, вважає цілісним поняття кластера, як конкурентоспроможної організаційної форми територіально - ієрархічної моделі виробництва з різними рівнями локалізації, яка дає максимальний господарсько-соціальний ефект через мінімізацію витрат у порівняно подібних галузях. [9, с.164] Праці зазначених науковців є вагомим внеском у теорію

регіонального економічного розвитку й економіко-правового забезпечення функціонування господарських комплексів регіону.

Завдяки роботам вищеперахованих аналітиків створено вагоме теоретичне обґрунтування багатьом процесам та явищам, які є супутніми кластеризації економіки, агломерації економіки, формуванню загальних трудових пулів, принципам активізації центрів знань з ціллю налагодження інноваційної направленості кластерів, розвиток їх в рамках підприємництва. На наш погляд, сучасна політика територіально-виробничих комплексів в індустріально розвинених країнах світу розгортається протягом останніх 30-35 років у зв'язку з обмеженням потенціалу конкурентоспроможності великих інтегрованих компаній на динамічних глобальних ринках. Глибина й широта сфер діяльності, охоплених кластерними структурами, особливо зросла в останні роки з наростанням процесів глобалізації, посиленням конкурентної боротьби й ускладненням ситуації на світових ринках. Кластери переважно виникають у наступних галузях: автомобілебудування, галузі сільського господарства, high-tech напрямки, виробничо-комерційні сфери діяльності, сектора послуг, соціальних сферах та ін.

Центром формування мережевих територіально-виробничих систем також можуть виступати університети (інститути, учбові заклади різних ступенів градації) або групи науково-дослідних структур та наукових установ. Різні кластери мають неоднаковий ступінь взаємодії між фірмами з яких вони складаються. Форми такої взаємодії варіюються від порівняно простих (мережевого типу асоціацій), до складних (багаторівневих коопераційно-конкурентних утворень). Формування кластерів можливо, як в умовах масштабної (промислово розвинені країни), так і невеликої по об'ємам економіки (країни, що розвиваються). Вони виникають на національному, регіональному, муніципальному рівнях. Широкий діапазон форм і видів кластерних структур безумовно створює значні складності при формуванні кластерів, вимагає проведення в цій сфері глибокої дослідницької роботи. Кластери, як вид складної багатовекторної організації, сьогодні, в епоху глобалізації, являють собою типову ринкову структуру світової економіки.

Створення нової форми об'єднання підприємств та організацій інноваційно-технологічних (високотехнологічних) кластерів обумовлюється тенденціями розвитку світової конкурентоздатної економіки (глобальної економіки). Високотехнологічний кластер є унікальною комбінацією фірм і організацій, які інформаційно-технологічно зв'язані між собою, географічно локалізовані, діяльність яких спрямована на розширення техніко-технологічних можливостей учасників та підвищення регіональної або галузевої конкурентоспроможності. Інноваційні галузево-територіальні об'єднання є найбільш ефективною формою досягнення високого рівня конкурентоспроможності і являють собою неформальне об'єднання зусиль різних організацій: промислових компаній, дослідницьких центрів, індивідуальних підприємців, органів державного керування, громадських організацій, вузів і т.д.. Такі кластери дозволяють використовувати переваги найефективніших способів координації економічної системи (фірмова ієрархія, ринкові механізми, партнерська взаємодія, аутсорсинг та ін.), що дає можливість швидко й ефективно здійснювати трансферт нових знань, наукових відкриттів та винаходів. Об'єднання в інноваційний кластер (високотехнологічний), на основі вертикальної інтеграції, формує не спонтанну концентрацію різноманітних технологічних винаходів, а чітко орієнтовану систему поширення нових знань, технологій та інновацій.

Формування мережі стійких зв'язків між усіма учасниками інноваційно-технологічного кластера є найважливішою умовою ефективною трансформації винаходів в інновації, а інновацій у конкурентні переваги. Кластери інноваційної діяльності створюють новий продукт або послугу зусиллями декількох фірм або дослідницьких інститутів, що дозволяє прискорити їхнє поширення по мережі ділових взаємозв'язків. Ознаки зародження інноваційно-технологічних кластерів виявляються при сприятливому сполученні наступних факторів виробництва: науково-технічний потенціал; кваліфікована робоча сила; комунікаційні та інформаційні технології; вихід на зовнішні ринки; організаційно-економічні зв'язки між суб'єктами кластера.

Головним наслідком впровадження моделі розвитку високотехнологічних кластерів є співвідношення витрат ресурсів кожного підприємства та установ регіону (державних організацій, наукових установ), що приймають участь у реалізації інноваційного процесу. По-перше, це збереження існуючих робочих місць та створення нових; по-друге, це значне зростання продуктивності праці; по-третє, це раціональне використання усіх видів ресурсів, які залучено у виробничий процес. Формування інноваційно-технологічних кластерів викликає значні зміни у розподілі праці, що базується на інноваціях, таким чином кластери сприяють розвитку інноваційного підприємництва в регіонах з високою концентрацією інтелектуального, промислового, науково-технічного та інформаційного потенціалів.

Модель інноваційного розвитку мережевих територіально-виробничих систем формує "зону зростання" для регіону, стає засобом підвищення ефективності виробництва за рахунок раціонального використання усіх видів ресурсів, сприяє зростанню конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках.

В свою чергу, результати впровадження кластерної моделі інноваційного розвитку передбачають наступне: гнучке формування цілей та стратегії розвитку регіонів на основі економіко-статистичного моделювання; виявлення конкурентоспроможних підприємств за характером інновацій та прийняття рішень щодо подальшої реструктуризації підприємства, залучення інвестицій, диверсифікації; налагодження якісних комунікацій між учасниками інноваційного процесу; прогнозування та оцінка ефективності інноваційної діяльності регіону [2].

Використання моделі мережевої територіально-виробничої системи надає регіонам країни наступні перспективи: нові можливості для впровадження інновацій на існуючих підприємствах; створення нових робочих місць; зростання зайнятості висококваліфікованих працівників; розширення виробництва конкурентоспроможних на світовому ринку товарів та послуг. У розвинених країнах міжнародна конкурентоздатність спочатку знаходилася та зміцнювалася в рамках окремих кластерів. Кожній країні притаманна окрема модель розвитку високотехнологічного кластера. Виділимо наступні моделі кластерів:

– Американська модель: Підприємства кластера знаходяться в одному регіоні та максимально використовують його природний, кадровий і інтеграційний потенціал. Як правило, продукція кластерів орієнтована на експорт;

– Шотландська модель: Ядром спільного виробництва стає велике підприємство, що об'єднує навколо себе невеликі фірми. Таку модель обирають країни Європейського Союзу;

– Італійська модель: Більш гнучка і рівноправна співпраця підприємств малого, середнього та великого бізнесу. Фахівці вважають, що для країн з перехідною економікою найбільше підходить саме така форма кластерної організації виробництва.

– Французька модель. Здійснюється з 2004 року за допомогою державної політики формування "полосів конкурентоспроможності".

Високу конкурентоспроможність та стабільність кластерних господарських систем визначають фактори, що стимулюють поширення нових технологій, характер та структуру взаємодії науки, державної політики й промисловості. Найбільш життєздатні кластери інноваційної активності формуються на основі диверсифікованості міжгалузевих зв'язків. Це в свою чергу довів відомий вчений В. Фельдман, який зазначив: "...найбільш життєздатні кластери інноваційної активності або високотехнологічні кластери формуються на основі диверсифікованості..." [17] Тому, розмаїтість та відносна доступність усередині кластера різних джерел технологічних знань і зв'язків полегшує комбінування факторів виробництва й стає передумовою ефективною інновації. Виходячи з зазначеного вище, можна виділити наступні особливості кластерних систем:

– Наявність великого підприємства - лідера, що визначає довгострокову господарську, інноваційну й іншу стратегію всієї системи;

– Територіальна локалізація суб'єктів економіки - учасників кластерної системи;

– Стійкість господарських зв'язків учасників галузево-територіального об'єднання;

– Довгострокова координація взаємодії учасників системи в рамках її виробничих програм, інноваційних процесів основних систем керування, контролю якості та ін.;

– Орієнтація продукції кластерів на експорт або імпортозаміщення.

Важливою рисою високотехнологічного кластера є його інноваційна орієнтованість. Найбільш успішні кластери формуються у сферах "прориву" техніки та технології виробництва з наступним виходом на нові ринкові ніші вже з новим товаром, послугою. У цьому зв'язку багато країн (економічно розвинених, країн з перехідною економікою) усе активніше використовують кластерний підхід у формуванні й регулюванні своїх Національних Інноваційних Програм. На особливу увагу заслуговує визначення та підтримка інновацій, що забезпечують довгостроковий розвиток бізнесу.

Галузево-територіальний підхід надає сприятливу основу для створення нових форм об'єднання знань. Промислова політика стимулює виникнення нових комбінацій факторів виробництва та підтримує їх, особливо в сфері освіти та науково-дослідних робіт через посередницькі центри, що впроваджують інновації.

Висновки. Високотехнологічний кластер, будучи найбільш ефективною формою досягнення високого рівня конкурентоспроможності, являє собою неформальне об'єднання зусиль різних організацій (промислових компаній, дослідницьких центрів, індивідуальних підприємств, органів державного керування, громадських організацій, університетів т.д.). Кластерний підхід є прекрасною основою для створення нових форм об'єднання знань, стимулюючи виникнення нових науково-технічних напрямків. Перспективним напрямом розвитку світової та української економіки є формування регіональних інноваційно-технологічних кластерів - комплексів підприємств (промислових компаній, дослідницьких центрів, наукових установ, органів державного управління, громадських організацій) на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком. Кластери позитивно впливають на стан економіки регіонів по всьому світу. Підприємства, які намагаються використати переваги кластеризації, з точки зору збільшення економічного ефекту від злиття окремих підприємницьких структур в єдину систему, використовують ефект синергізма. Чітко погоджуючи свої дії, вони володіють можливістю зайняти більш вигідну конкурентну позицію, і в кінцевому підсумку, досягти стійкої конкурентної переваги. Такі підприємства можуть завоювати більшу частку ринку завдяки низьким цінам, може дозволити собі витратити більше засобів на НДДКР та рекламу або збільшити рентабельність, тим самим, приваблюючи інвестиційний капітал. До найважливіших синергетичних ефектів кластера слід віднести наступні: ефект перетікання знань в кластері; ефект нарощення грошового потоку за рахунок об'єднання грошових потоків компаній, що входять в кластер; ефект спільного використання інфраструктурних об'єктів; ефект зниження трансакційних витрат.

В умовах переходу певної країни на інноваційну (високотехнологічну) модель розвитку економіки, формування кластерів має особливе стратегічне значення для країни, і це повинно відобразитися у державних програмах розвитку, як країни в цілому, так і окремого регіону (Регіональні Програми Розвитку). Кластерна економіка країни внаслідок правильно розроблених державних програм сприятиме підвищенню динамічності, збалансованості, ефективності регіонального розвитку, забезпечить високий рівень конкурентоспроможності регіонів та підвищить рейтинг конкурентоспроможності країни. Варто

зауважити, що розвиток процесів кластеризації повинен відповідати загальним напрямам функціонування світового ринку, зважаючи на його кон'юнктуру та можливості збільшення конкурентоспроможності структурних одиниць кожного окремо взятого кластера. Крім того, високотехнологічні кластери повинні ефективно інтегруватися в глобальні комплекси світового господарства. Йдеться, зокрема, про необхідність їх взаємодії з існуючими структурами шляхом розвитку спільних напрямів діяльності. Цього можна досягти шляхом здійснення маркетингових досліджень та проведення моніторингу ринків з метою визначення основних напрямів розвитку глобальних світо господарських комплексів.

Високотехнологічні кластери належать до типу "генераторів нових технологій", їхня діяльність характеризується радикальним інноваційним процесом, створенням світових інновацій. Такі кластери орієнтуються на "додану" інновацію як головну стратегію розвитку. Створення високотехнологічних кластерів прискорює процес в окремих галузях, викликає сплеск інновацій та зміцнює здатність конкурувати на світовому ринку. Розвиток інформаційних технологій, біоінженерія, виробництво нових матеріалів, створюють умови для нововведень та змін майже в кожній високотехнологічній галузі.

Джерела та література:

1. Бойко М. Кластери як інноваційна форма економічного розвитку регіонів / М. Бойко // Вісник Київського національного торгово-економічного університету. – 2008. – № 2. – С. 7-15.
2. Борисова Е. Н. Экономическая природа конкурентных кластеров в исследованиях отечественных и зарубежных ученых / Е. Н. Борисова // Экономика региона. – Екатеринбург, 2006. – № 2. – С. 29-33.
3. Лоуренс Е. Янг. Технопарки и кластери фирм / Е. Янг Лоуренс. – К. : ПЕРО, 1995. – 124 с.
4. Мильнер Б. З. Управление знаниями : Эволюция и революция в организации / Б. З. Мильнер. – М. : Инфра-М., 2003. – 177 с.
5. Огородник І. В. Розвиток і розміщення нових локальних мережевих територіально-виробничих систем – кластерів / І. В. Огородник // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. – К., 2004. – Вип. 2 (33). – С. 53-59.
6. Пилипенко І. В. Новая геоэкономическая модель развития страны : повышение конкурентоспособности с помощью развития кластеров и промышленных районов / И. В. Пилипенко // Безопасность Евразии. – 2003. – № 3. – С. 580-604.
7. Портер М. Конкурентное преимущество наций / М. Портер; [пер. с англ.]. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.
8. Соколенко С. І. Производственные системы глобализации. Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры. Укр. конспект / С. І. Соколенко; Междунар. фонд содействия рынку, Ин-т конкурентоспособности. – К. : Логос, 2002. – 646 с.
9. Чужиков В. Кластери як об'єкт державного регулювання / В. Чужиков // Вісник УАДУ. – 2001. – № 4. – С. 160-167.
10. Щеглюк С. Д. Кластери і територіально-виробничі комплекси : конвергенційні та біфуркаційні аспекти розвитку / С. Д. Щеглюк // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – Львів, 2005. – Вип. 1 (51) : Механізми управління ефективністю інновацій у регіоні. – С. 323-332.
11. Cooke P. Regional innovation systems: Competitive regulation in the New Europe. Geoforum / P. Cooke. – N. Y., 1996.
12. Dahmen Erik. Development Blocks in Industrial Economics / Erik Dahmen // Paper presented at workshop on New Issues in Industrial Economics, Case Western Reserve University, Ohio, June 1988. Forthcoming in Scandinavian Economic Review.
13. Darwent D. Growth Poles and Growth Centres in Regional Planning : a Review, Environment and Planning / D. Darwent. – 1969.
14. Enhancing the Innovative Performance of Firms : Policy Options and Practical Instruments. United Nations // ECE/CECI. CR2008. – Geneva, 2008.
15. Feser E. J. Old and New Theories of Industry Clusters / E. J. Feser // Clusters and Regional Specialisation : On Geography, Technology and Networks / M. Steiner. – London, 1998.
16. Feldman V. P. Innovation in Cities : Science based Diversity / V. P. Feldman, D. B. Audretsch // Specialization and Localized Competition-European Economic Review. – 1999. – № 43. – P. 409-429.
17. Feldmann M. P. The new economics of innovation, spillovers, and agglomeration / M. P. Feldmann // Econ. Innovation New Technol. – 1999. – № 8. – P. 5-25.
18. Francois Perroux. Economic Space : Theory and Applications / Francois Perroux // Quaterly Journal of Economics. – 1950.
19. Marshall A. Principles of Economics / A. Markuzen. – London : Macmillan, 1961. – An Introductory Volume. – 9th Edition (1st Edition 1890). – 430 p.
20. Mattsson L. G. Management of Strategic Change in a "Markets-as-Networks" Perspective. In the Management of Strategic Change / L. G. Mattsson; Ed. by A. M. Pettigrew. – Oxford, N.Y., 1987.
21. Rosenfeld S. A. Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development / S. A. Rosenfeld // European Planning Studies. – 1997. – Vol. 5, № 1.
22. Weber A. Theory of the Location of Industries / A. Weber. – Chicago : University of Chicago Press, 1929.